

HISTORICAL ROUTES. THE BULGARIAN PROTO-STATE – EXARCHATE AND THE TARNOVO CONSTITUTION

Prof. Petko St. Petkov, PhD

Faculty of History, University of Veliko Tarnovo „St. Cyril and St.
Methodius“, Veliko Tarnovo, Bulgaria
drpstpetkov@gmail.com

Abstract: *In the form of a virtual cultural-historical route, this article presents two historical topics. One is related to the first large-scale and organized Bulgarian political movement in the nineteenth century - the struggle for an independent church and the creation of the Bulgarian Exarchate. The second topic is the convening and work of the Constituent Assembly in Tarnovo in 1879, which adopted the first Constitution of the Principality of Bulgaria. The exhibition also shows the connection between the Bulgarian proto-state established in the 1870s - the Exarchate and the new Bulgarian state, based on the Tarnovo Constitution of April 16, 1879.*

Keywords: *Bulgarian Exarchate; Bulgarian Proto-State; Tarnovo Constitution; Constituent Assembly; Cultural Heritage*

ИСТОРИЧЕСКИ МАРШРУТИ. БЪЛГАРСКАТА ПРОТОДЪРЖАВА – ЕКЗАРХИЯТА И ТЪРНОВСКАТА КОНСТИТУЦИЯ

Проф. д-р Петко Ст. Петков

Исторически факултет, Великотърновски университет „Св. св.
Кирил и Методий“, Велико Търново, България

Резюме: *Под формата на виртуален културно-исторически маршрут в настоящата статия се представят две исторически теми. Едната е свързана с първото мащабно и организирано българско политическо движение през XIX в. – борбите за самостоятелна църква и създаването на Българската екзархия. Втората тема е свикването и работата на Учредителното събрание в Търново през 1879 г., приело първата Конституция на Княжество България. В изложението е показана и връзката между създадената през 70-те години на XIX в. българска протодържава – Екзархията и новата българска държава, основа на която е Търновската конституция от 16 април 1879 г.*

Ключови думи: *Българска екзархия, българска протодържава, Търновска конституция, Учредително събрание, културно наследство*

Настоящото изложение има за цел да представи под формата на виртуален културно-исторически маршрут две наглед различни исторически теми. Изхожда се от разбирането, възприето отдавна от световните организации и включено в българското законодателство, че „културното наследство обхваща нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност“¹.

**Фиг. 1. Храм „Св. Николай“
В. Търново**

**Фиг. 2. Храм „Св. Николай“
В. Търново**

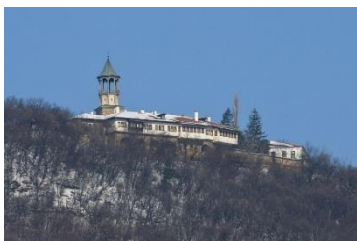
Ще започнем нашата въображаема историческа екскурзия от старата престолнина Търново. Тя е и началото, и краят в развитието на двата, паралелно представени тук исторически процеса. От Търново и от голямата Търновска епархия в края на 30-те години на XIX в. започва първото мащабно и организирано общобългарско политическо движение през Възраждането – т.нар. църковнонационални борби. Неслучайно само няколко години преди Неофит Хилендарски Бозвели да оглави това първо легално българско политическо движение младият майстор Колю Фичето се прославя с изграждането на най-големия дотогава православен храм „Св. Николай“ в старата столица, разположен на място, по-високо дори от тогавашните джамии (фиг. 1). Тази църква е свързана и с работата на Учредителното събрание през

¹ Закон за културното наследство 2009 г., чл. 2, ал. 1 – [Cultural Heritage Act 2009 <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135623662> (Last view: 15.03.2020)].

1879 г. Тук се провеждат неофициалните заседания на депутатите от събранието и пристигналите от неосвободените български земи на Тракия и Македония делегати по въпроса за съдбата на разпокъсаното Отечество (фиг. 2).

Манастирите край Търново са свързани както с църковните борби, така и с дейността на Екзархията като българска протодържава. Например в манастира „Св. св. Петър и Павел“ се установява за известно време в началото на 40-те години на XIX в. архимандрит Неофит Бозвели скоро след като открито повежда движението за църковна самостоятелност. Пак тук през 1874 г. първият български екзархийски митрополит Иларион Търновски (бивш епископ Макариополски) открива богословско училище (фиг. 3). В светата обител е и първото заточение на Търновския митрополит Климент (фиг. 4). Той е преследван от властите заради категоричното му противопоставяне през 1893 г. срещу планираното изменение на един от важните текстове в Търновската конституция – чл. 38, предвиждащо и престолонаследникът, също като княза, да може да не е с православно изповедание (Petkov, 2020a).

**Фиг. 3. Манастир
„Св. св. Петър и Павел“**

**Фиг. 4. Епископ Климент Браницки
(от 1884 г. митрополит Търновски)
е един от създателите на
Търновската конституция
Неин ревностен бранител, известно
време той съхранява оригиналния
текст (Petkov, 2000a: p. 88).**

Отново Търново е център и на първото организирано съзаклятие с цел възстановяването на българската държава (фиг. 5, 6). Заверата от 1835 г. е най-ранната проява на националноосвободителното движение, имаща за цел не просто замяната на османското господство с друга,

по-търпима чужда власт, а създаването на българска държава начело с български княз (Karshovski, 1935), (Petkov, 2015).

Фиг. 5. Паметник на Заверата от 1835 г. във В. Търново

Фиг. 6. Плаковският манастир „Св. Илия“ край Търново – център на организаторите на заверата от 1835 г.

След старата българска престолнина Търново виртуалното историческо пътешествие ни отвежда в тогавашната столица на Османската империя Истанбул или Цариград, както го наричат българите. Този космополитен град е център на църковнонационалното движение, тук резидират и двете власти, към които са отправени неговите основни искания – османското правителство и Цариградската патриаршия. Тук е устроен и първият храм на българите – отначало, през 1849 г. като дървен параклис „Св. Стефан“ (фиг. 7), а от края на XIX в. като прочутата Желязна църква със същото име (фиг. 8).

Фиг. 7. Цариградският български храм „Св. Стефан“, осветен тържествено през 1849 г.

Фиг. 8. Желязната църква „Св. Стефан“ в Цариград, сглобена окончателно през 1896 г.

В Цариград се издават повечето български вестници, списания и книги през 50-те – 70-те години на XIX в., а техните редактори и авторите им са едни от главните действащи лица в борбите за национална еманципация чрез автономна църква: Петко Р. Славейков, епископ Иларион Макариополски, д-р Стоян Чомаков, Гаврил Кръстевич, Тодор Бурмов, Марко Балабанов. В Цариград е седалището на българската протодържава Екзархията (Петков, 2013), тук се установяват предстоятелите на Българската църква Антим I и Йосиф I (фиг. 9 и фиг. 10).

**Фиг. 9. Екзарх Антим I –
председател на Учредителното
събрание, приело Търновската
конституция през 1879 г.**

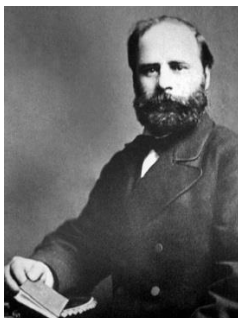
**Фиг. 10. Вторият български
екзарх Йосиф I**

По-късно, през 1879 г. част от видните представители на цариградските българи са сред най-активните депутати в Учредителното събрание, в първите княжески правителства и в управлението на автономната провинция Източна Румелия (фиг. 9, 11, 12, 13, 17). Историческите следи, оставени от българската общност в Цариград, са важна част от националното културно наследство.

Фиг. 11. Петко Р. Славейков. Неговият „Македония“ е една от печатните трибуни на църковнонационалните борби, а излизащият в Търново в дните на Учредителното и Първото Велико народно събрание през 1879 г. в „Остен“ е сред първите вестници в Княжество България.

Фиг. 12. Марко Балабанов – редактор на вестниците „Век“ и „XIX-ий век“, участник в Църковно-народния събор 1871 г. в Цариград, депутат в Учредителното събрание в Търново и един от авторите на Конституцията от 1879

Фиг. 13. Гаврил Кръстевич – активен участник в създаването на българската протодържава – Екзархията. По-късно е главен секретар и генерал-губернатор на автономната българска област Източна Румелия

От Цариград виртуалната ни разходка продължава с посещение на възрожденския Пловдив. Той е център не само на една от големите български епархии, но и важно просветно и културно средище през XIX в. (Genchev, 1981). Тук, в новосъздаденото класно училище (фиг. 14) по идея на Найден Геров и Йоаким Груев за първи път през 1851 г. денят на светите Кирил и Методий се чества не само като църковен празник, но и като паметен ден на цивилизационното дело, започнато от тях, но довършено от учениците им с решаващата подкрепа на българската държава през IX-X век. Оттогава и до днес 11, а след 1916 г. 24 май е най-дълго честваният и общопризнат всебългарски празник – и на миналите поколения, и на днешните, а и на бъдещите. Това е празникът на най-българския спомен, настояща гордост и надежда за бъдещето (Petkov, 2005).

Фиг. 14. На основата на епархийското класно училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Пловдив по-късно се създава една от първите български гимназии.

След края на Руско-турската война, от май до началото на октомври 1878 г. в Пловдив резидира ръководителят на Временното руско окупационно управление в България княз Александър Дондуков-Корсаков (фиг. 15). Тук започват приготвянията за изготвянето на бъдещия Органически устав на Българското княжество. При работата си по проекта за основен закон началникът на съдебния отдел Сергей Лукиянов се консултира с намиращия се по това време също в Пловдив екзарх Йосиф, с колегата си – отговарящия за просветата и духовните дела – проф. Марин Дринов, както и с Тодор Бурмов – деец на църковнонационалното движение (фиг. 16, 17) (Petrov (ed.), 2006).

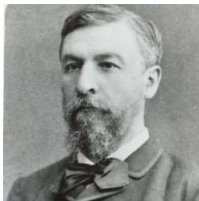

Фиг. 15. Сградата в Пловдив, където е настанено Временното руско окупационно управление през 1878 г.

Фиг. 16. Проф. Марин Дринов – ръководител на отдела за просвета и духовни дела във Временното руско окупационно управление 1877-1879 г

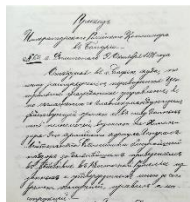

Фиг. 17. Тодор Бурмов – богослов, учител, книжовник, първи министър-председател на Княжество България през 1879 г.

Фиг. 18. Съветът на руския императорски комисар княз Ал. Дондуков

Фиг. 19. Заповед № 60 от 9 октомври 1878 г. на княз Ал. Дондуков-Корсаков за преместване на Централното гражданско управление в София

Следващата спирка в нашето виртуално културно-историческо пътуване е София. Съгласно заповед № 60 от 9 октомври 1878 г. на княз Ал. Дондуков-Корсаков „по негово разпореждане“ централното гражданско управление се премества в София (Orders..., 2003). Тук е завършен окончателно и изпратен за разглеждане и одобрение в Петербург проектът за Органически устав на Княжество България. Установяването на центъра на временното руско управление в София (фиг. 18, 19) вероятно е взето предвид и е повлияло на членовете на комисията, изготвила през март 1879 г. българския проект за конституция, в който още в началото е записано: „Българската столица е градът София“ (Petkov, 2000b: p. 78). И това не е само предложение, а и съобразяване с действителното положение, наложено по личното разпореждане на княз Дондуков – седалище на императорския комисар и на неговото управление от октомври 1878 до юни 1879 г. да е София. Поради отхвърлянето на рапорта, т.е. на българския проект за конституция в Учредителното събрание на 21 март 1879 г., въпросът за

столицата на Княжеството временно остава нерешен. Като важен административен и културен център София се изгражда предимно след обявяването ѝ за столица през 1879 г. Но българите от този край участват активно и в най-масовото политическо движение през Възраждането – църковнонационалните борби. Откликвайки на стремежите на епархиите си за църковна самостоятелност, софийският митрополит Геден, макар и грък, подкрепя Великденската акция от 1860 г. и прокламира независимостта на епархията си от Цариградската патриаршия. Следващият софийски архиепископ Доротеи е българин, но не е приет добре от местното население заради залитането му към унияството и непостоянното му отношение към българо-гръцкия църковен спор (Вонева, 2010: р. 1086). Първият екзархийски предстоятел на Софийска епархия е митрополит Мелетий (фиг. 20). Макар да е ръкоположен още на 15 октомври 1872 г., той пристига в епархията си едва в края на март 1873 г. поради забавянето на берата му от страна на османските власти. Мелетий Софийски, както и останалите висши духовници на Българската екзархия, с изключение на Йосиф I, са депутати „по право“ в Учредителното събрание през 1879 г. (Statelova, Markova (ed.), 1979: р. 241).

Фиг. 20. Мелетий Софийски

В края на нашата обиколка по местата, свързани със създаването на Българската екзархия и първата Конституция, отново се връщаме в старата престолнина Търново, откъдето започна и с

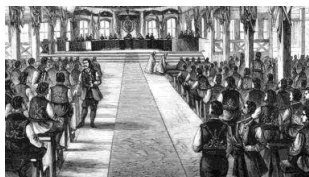

основание завършва културно-историческото ни пътешествие. Тук, в сградата на конака, построен през 1872 г. от майстор Колю Фичето, от 10 февруари до 16 април 1879 г. се провеждат заседанията на Учредителното народно събрание, завършили с приемането на първия и най-дълго прилаган основен закон на новата българска държава – Търновската конституция (фиг. 21, 22, 23, 24, 25). Днес възстановената сграда на конака е превърната в музей „Възраждане и Учредително събрание“, в който се отбелязват годишнините от приемането на първата конституция, организират се научни конференции и тържества, снимат се филми (фиг. 26).

Фиг. 21. Конакът в Търново, където се провеждат заседанията на Учредителното събрание, 1879 г.

Фиг. 22. Залата на Учредителното събрание

Фиг. 23. Депутатите в Учредителното събрание 1879 г.

След отхвърлянето на 21 март 1879 г. на единствения български проект за конституция – т.нар. рапорт на 15-членната комисия – на следващия ден заседанията на Учредителното събрание продължават. Още в началото на обсъждането на главата „За местопребиваването на княза“ на 22 март депутатът Яков Геров предлага „да се определи столицата на Княжеството“ (Dondukov-Korsakov, 1879: p. 71), (Metodiiev, 2004: p. 189). Приема се предложението на Драган Цанков решението за столицата „да не влиза в Конституцията“, а „да се вмести само в протокола“. След това Т. Джабаров предлага за столичен град да се определи София, каквото е и предложението в отхвърления рапорт на 15-членната парламентарна комисия. Изтъквайки голямата важност на този въпрос, Никола Михайловски заявява, че тъй като „определянето на столицата трябва да се основава на народните интереси“, то всеки,

който има предложение, трябва да го разясни подробно. В този момент, за да предпази събранието от продължителни спорове, Др. Цанков излиза със свое аргументирано предложение, което може да се определи като компромисен вариант между българската историческа традиция и политическата реалност, установена от руското окупационно управление. В едно изречение Др. Цанков предлага две много важни за създаващата се нова държава конституционни решения, които са приети без дебати и противопоставяне от депутатите: „Ние имаме две столици: Търново – историческа, и София – правителствена. Затова аз предлагам и напред София да си остане за резиденция на княза; а в Търново да става коронацията на княза“. Записът в дневника от това заседание е кратък и категоричен: „Това предложение на г-н Цанков се прие с вишегласие, за да се мине в протокола“ (Dondukov-Korsakov, 1879, p. 71), (Metodiev, 2004: p. 190). И тъй, независимо от това, че в окончателно приетата Търновска конституция, за разлика от отхвърления формално български проект, конкретен текст за това коя е столицата на Княжество България липсва, от 22 март 1879 г. до днес административната столица на България е София. По-малко известна е другата част от цитираното предложение на Др. Цанков, което става решение на Учредителното събрание, че от 22 март 1879 г. със същото единодушно гласуване на депутатите Търново е историческата столица на България. То има същата конституционна тежест като това за правителствената столица София (Petkov, 2020b).

На основание именно на това решение на Учредителното събрание дълги години 3 април беше празник на София, защото това всъщност е датата 22 март 1879 г. по нов стил, т.е. с 12 дни разлика за времето след 1916 г. Споменаването в някои публикации на датата 3 април 1879 г. като ден, в който е взето решението за обявяването на София за столица, е фактическа грешка. Защото на самия 3 април 1879 г., както и в следващите три дни от Страстната седмица Учредителното събрание няма заседания (Dondukov-Korsakov, 1879: p. 118), (Metodiev, 2004: p. 305-309). Следователно, на 22 март 1879 г. са гласувани първите две конституционни решения на Учредителното събрание, имащи същата сила като на приетия на 16 април основен закон, а именно: административната столица на Княжество България е София, а Търново е

историческата столица на България. Това е според мен причината 22 март да започне да се чества като празник във В. Търново след 1879 г. Защото на този ден според действащия до 1916 г. календар е взето конституционното решение за обявяването на старата престолнина за „историческа столица“ на нова България. Съществуващата хипотеза, че 22 март е избран за празник на Търново заради пролетното равноденствие (Nedeva, 2009: pp. 49-56) не противоречи на изложената теза, но трудно може да се приеме като главно основание за избора на празник на града точно в този ден. А другото предположение, че 22 март е празник на Търново, защото това е датата на победната битка на Иван Асен II при Клокотница на 9 март 1230 г. по нов стил (Mincheva, 2013: p. 450), (Nedeva, 2009: p. 49), не е достатъчно аргументирано. Според въведения със закон на Народното събрание и с указ на цар Фердинанд I през 1916 г. Григориански календар тринадесет (13) дни се добавят към датите по стар стил само за периода от началото на XX век до 1916 г.² За датите по стар стил от XIX век се прибавят дванадесет (12) дни и затова отдавна е научно установено, че рождението и кончината на Васил Левски са съответно на 6/18 юли (1837 г.) и на 6/18 февруари (1873 г.); че Съединението е обявено на 6/18 септември (1885 г.); че първото официално руско-турско споразумение, предвиждащо създаване на самостоятелно Българско княжество „върху всички земи, населени с българи, но не по-малко от начертаните на Цариградската конференция“ не е Санстефанският прелиминарен договор от 19 февруари/ 3 март (1878 г.), а подписаните в Одрин „Основи на мира“ на 19/31 януари 1878 г. (Petkov, 2018) и т.н.

Разбира се, към настоящия кратък културно-исторически маршрут, виртуално обиколил местата, свързани със създаването на Българската екзархия и приемането на Търновската конституция, могат да се добавят още много спирки: Враца, Самоков и Скопие, където за първи път през 20-те и 30-те години на XIX в. българите издигат искания за замяната на гръцките архиереи с български духовници; Охрид – център на последната автокефална църква, включваща преобладаващо българско население в диоцеза си, чиято самостоятелност е

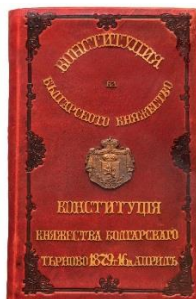
² Държавен вестник, брой 65, 21.03.1916 г. [State Gazette, issue 65, 21.03.1916]

ликвидирана от османските власти по настояване на Цариградската патриаршия през 1767 г. (а също и защото българите от Охридска и Скопска епархии категорично доказват с проведените официални допитвания през 1873-1874 г., че искат да са част от създадената вече Българска екзархия).

Фиг. 24. Залата на събранието от 1879 г., възстановена в настоящия музей „Възраждане и Учредително събрание“ във В. Търново

Фиг. 25. Търновската конституция

Фиг. 26. Проф. Петко Ст. Петков по време на честването на 135-годишнина от приемането на Търновската конституция през 2014 г. (Georgieva, 2014)

Но и в този си вид настоящото изложение показва историческата връзка между най-дълготрайното и най-успешното политическо движение на българите през XIX в. – т.нар. църковнонационални борби, завършило с учредяване на протодържавата Българска екзархия, и фактическото създаване на новата българска държава през 1879 г., юридическа основа на която е първият обществен договор на българите – Конституцията,

приета в Търново на 16 април 1879 г. Неслучайно значителна част от водачите на движението за национална еманципация чрез самостоятелна църква и архиереите на Българската екзархия са и най-активните депутати в първото народно събрание на нова България (фиг. 4, 9, 11, 12, 13, 17, 20).

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Boneva, Vera. (2010).** The Bulgarian Church-National Movement 1856-1870 (In Bulgarian). Sofia., Academic Publishing House "For the letters - About writing", 2010. ISBN 978-954-8887-77-9 // [Бонева, Вера. Българското църковно-национално движение 1856-1870. София., Академично издателство „За буквите - О писменехъ“, 2010. ISBN 978-954-8887-77-9].
- Dondukov-Korsakov, Alexander. (1879).** Diaries of the Constituent Assembly in Tarnovo 1879 (In Bulgarian). Printing house L. Karavelova and K. at the National Assembly in Tarnovo, 1879. // [Дневници на Учредителното събрание в Търново 1879 г. Типография Л. Каравелова и К-я при Народното събрание в Търново, 1879].
- Genchev, Nikolay. (1981).** The Revival Plovdiv (In Bulgarian). Publisher: „Hr. G. Danov“, Plovdiv, 1981 ISBN: 978-954-321-389-4 // [Генчев, Николай Възрожденският Пловдив. Изд. „Хр. Г. Данов“, Пловдив, 1981 ISBN: 978-954-321-389-4].
- Georgieva, Zlatina. (2014).** On Constitution Day, the parliamentary bell of 1879 resounded the Constituent Assembly (In Bulgarian). - In: Yantra Today, V. Tarnovo, Bulgaria issue 74, April 17-21, 2014, p. 2. // [Георгиева, Златина. В Деня на Конституцията парламентарният звънец от 1879 г. отново огласи Учредителното събрание. – В: Янтра днес, В. Търново, брой 74, 17-21 април 2014 г. , с. 2]. <http://www.dnesbg.com/obshtestvo/v-denya-na-konstitutsiyata-parlamentarniyat-zvanets-ot-1879-godina-otnovo-oglasii-utchreditelnoto-sabranie.html> (15.06.2020; 10,15)
- Metodiev, Veselin. (2004).** Diaries of the Constituent Assembly from 1879. Compiled and commented by Veselin Metodiev (In Bulgarian). Publisher: "Gutenberg", Sofia, Bulgaria, 2004. ISBN 954-9943-65-8 // [Дневници на Учредителното събрание от 1879 г. Съставителство и коментар Веселин Методиев. София, „Гутенберг“, 2004, ISBN 954-9943-65-8].
- Karshovski, Panayot. S. (1935).** Organization of the Conspiracy of 1835. - In: Collection on the Occasion of the Centenary of the Conspiracy of 1835 (In Bulgarian). Printing House of the Army Military Publishing Fund, Sofia, Bulgaria, 1935, pp. 131-135. // [Кършовски, Панайот. С. Организация на Заверата от 1835 година. – В: Сборник по случай на стогодишнината на Заверата от 1835 г. София, Печатница на Армейския военно-издателски фонд, 1935, с. 131-135].
- Statelova, Elena; Markova Zina. (editors) (1979).** Memories of the Constituent Assembly (In Bulgarian). Publishing House of the Patriotic Front, Sofia, Bulgaria, 1979. / [Спомени за Учредителното събрание. Съставители: Елена Стателова, Зина Маркова. София, Издателство на Отечествения фронт, 1979].
- Mincheva, Tyanka. (2013).** The town of Veliko Tarnovo and its surroundings in our historical memory (In Bulgarian). Osнова Publishing House Ltd., Kiev, 2013. ISBN 978-966-699-754-1 // [Минчева, Тянка Град Велико Търново и околностите му в

- историческата ни памет. Издателство „Основа“ ООД, Киев, 2013. ISBN 978-966-699-754-1].
- Nedeva, Todorka. (2009).** Tarnovo holidays 1878-1944 (In Bulgarian). Publisher: Peak, Veliko Tarnovo, Bulgaria 2009, ISBN 978-954-736-206-2 // [Недева, Тодорка. Търновски празници 1878-1944. В. Търново, изд. Пик, 2009, ISBN 978-954-736-206-2].
- (Orders...).** (2003). Orders of the Imperial Russian Commissar in Bulgaria Adjutant-General Prince Dondukov-Korsakov May 11, 1878 - June 27, 1879 Sofia, University Press St. Clement Ohridski. 2003 ISBN 954-07-1782-7. (In Bulgarian) // [Прикази императорского российского комиссара в Болгарии генерал-адютанта князя Дондукова-Корсакова 11 мая 1878 г. – 27 июня 1879 г. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. 2003 ISBN 954-07-1782-7].
- Petkov, Petko. St. (2000a).** Kliment Branitski and Tarnovski (Vasil Drumev) - bishop and statesman 1878-1901 (in Bulgarian) Publisher: PAN-VT, Veliko Tarnovo, Bulgaria, 2000. ISBN 954-747-004-3 // [Петков, Петко. Ст. Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев) - архиепией и държавник 1878-1901. В. Търново, ПАН-ВТ, 2000. ISBN 954-747-004-3].
- Petkov, Petko. St. (2000b).** The Bulgarian draft constitution of 1879. (To the history of the ideas of political government in the 70s of the XIX century) (in Bulgarian). - In: Historical Review, BAS, 2000, № 3-4, pp. 56-90. ISSN 0323-9748 // [Петков, Петко. Ст. Българският проект за конституция от 1879 година. (Към историята на идеите за политическо управление през 70-те години на XIX в.). – В: Исторически преглед, БАН, 2000, № 3-4, с. 56-90. ISSN 0323-9748].
- Petkov, Petko. St. (2005).** The Bulgarian national holidays and the Bulgarian national ideal (In Bulgarian). - Electronic magazine LiterNet, 17.11.2005, № 11 (72) <http://liternet.bg/publish11/petko_petkov/bylgarskite.htm> (15.06.2020; 17,15). // [Петков, Петко. Ст. Българските национални празници и българският национален идеал. – Електронно списание LiterNet, 17.11.2005, № 11 (72) <http://liternet.bg/publish11/petko_petkov/bylgarskite.htm> (15.06.2020; 18,15)].
- Petkov, Petko. St. (2013).** The Exarchate as a Bulgarian proto-state (in Bulgarian). - In: The Balkans - language, history, culture. Volume III. Third International Scientific Conference - October 14–15, 2011. IVIS Publishing House, Veliko Tarnovo, Bulgaria, 2013, pp. 153–163. ISSN 1314-4065 // [Петков, Петко. Ст. Екзархията като българска протодържава. – В: Балканите – език, история, култура. Том III. Трета международна научна конференция – 14–15 октомври 2011 г. В. Търново, Издателство „ИВИС“, 2013, с. 153–163. ISSN 1314-4065].
- Petkov, Petko. St. (2015).** The Bulgarian conspiracy of 1835 - the first manifestation of the national liberation movement in the nineteenth century (In Bulgarian). - Historical Future, 2015, 1-2, pp. 177-187. Publisher: Clio-96 Association (Sofia) ISSN: 1311-0144 // [Петков, Петко. Ст. Българската завера от 1835 година – първа проява на националноосвободителното движение през XIX век. – Историческо бъдеще, 2015, 1-2, с. 177-187. Издателство: Асоциация Клио-96 (София) ISSN: 1311-0144].
- Petkov, Petko. St. (2018).** "Fundamentals of Peace" of January 19/31, 1878 - the first Russian-Turkish agreement on the establishment of a Bulgarian state (or why the San Stefano Preliminary Treaty is not the beginning of a new Bulgaria) (in Bulgarian). - History, book. 1, year XXVI, Publisher: Az-Buki, 2018, pp. 8-19. ISSN 0861-3710 // [Петков, Петко. Ст. „Основите на мира“ от 19/31 януари 1878 г. – първото руско-турско споразумение за създаване на българска държава (или защо Санстефанският прелиминарен договор не е началото на нова

България]. – История, кн. 1, год. XXVI, Изд., „Аз-буки“, 2018, с. 8-19. ISSN 0861-3710].

Petkov, Petko. St. (2020a). For constitutional and political expediency. The conflict between the Bulgarian Orthodox Church and the state authorities over the amendment of Art. 38 of the Tarnovo Constitution (in Bulgarian). - In: Conflict and its resolution - legal, historical, economic and psychological aspects. Proceedings of an international scientific conference held on November 29, 2019. Publisher: Faber, Veliko Tarnovo, Bulgaria, 2020, pp. 56-84. // [Петков, Петко. Ст. За конституционната и политическата целесъобразност. Конфликтът между Българската православна църква и държавната власт по повод изменението на чл. 38 от Търновската конституция. – В: Конфликтът и неговото разрешаване – юридически, исторически, икономически и психологически аспекти. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена на 29.11.2019 г. В Търново, Фабер, 2020, с. 56-84].

Petkov, Petko. St. (2020b). Three constitutional decisions of the Constituent Assembly in Tarnovo from 1879 (In Bulgarian). - In: The Modern Historian 3. Balance, attractiveness, imagination. Proceedings on the occasion of the 80th anniversary of Prof. D.Sc. Andrey Pantev. Compiled by Stoyan Denchev, Nikola Avreyski, Diana Stoyanova. Academic Publishing House "For the letters - About writing", Sofia, Bulgaria, 2019, pp. 187-192. // [Петков, Петко. Ст. Три конституционни решения на Учредителното събрание в Търново от 1879 година. – В: Модерният историк 3. Баланс, атрактивност, въображение. Сборник по случай 80-годишнината на проф. д.ист.н. Андрей Пантев. Съставители Стоян Денчев, Никола Аврейски, Диана Стоянова. София, Академично издателство „За буквите - О писменехъ“, 2019, с. 187-192].

Petrov, Tsonyo (editor). (2006). The builders of modern Bulgaria and Gabrovo. Proceedings of a scientific conference dedicated to the 170th anniversary of the birth of Todor Burmov and the 125th anniversary of the formation of the first Bulgarian government, held on June 25, 2004. Compilers: Dobromir Tarnovski, Krassimir Grigorov;. – Publisher: Ex-Press, Gabrovo, Bulgaria, 2006 // [Строителите на съвременна България и Габрово. Сборник доклади и съобщения от научна конференция, посветена на 170-годишнината от рождението на Тодор Бурмов и 125-годишнината от съставянето на първото българско правителство, проведена на 25 юни 2004 г. Съставители: Добромир Търновски, Красимир Григоров; Ред. Цоньо Петров. – Габрово, Екс-Прес, 2006].

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

CULTURAL AND
HISTORICAL
HERITAGE

PRESERVATION
PRESENTATION
DIGITIZATION

Съставители
Галина Богданова
Петко Ст. Петков

Editors
Galina Bogdanova
Petko St. Petkov

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездното ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или обучение, при пълно цитиране на текущата страница и след писмена декларация от цитиращия за липса на търговски намерения. За копиране под друга форма, препубликуване или публикуване на сървъри се изисква писмено разрешение и/или заплащане.

This work is subject to copyright. Open and free of charge use of digital/hard copies of publications is granted only for personal or educational use, with full citation of the current page, and after written declaration of the quoting side for not-commercial intention. For any other reproducing types, re-publishing, photocopying, recording, or any other storage retrieval system/ server written permission and/or fee is required.

© Авторски колектив, 2020

© Authors` Group, 2020

Техническо редактори:
Николай Ноев
Калина Сотирова-Вълкова

Technical editors:
Nikolay Noev
Kalina Sotirova-Valkova

Научна поредица: том 6, брой 1 (8)/2020
Science series: vol. 6, issue 1 (8)/2020

www.math.bas.bg/vt/kin
ISSN: 2367-8038